

Srovnání vybraných učebnic češtiny pro cizince na úrovni B1

Jitka Helmichová

Úvod

Konference projektu CZKey pořádaná Centrem jazykového vzdělávání Masarykovy univerzity v Brně v září 2015 nesla název Klíč k češtině jako cizímu jazyku. Jedním z nejpodstatnějších klíčů ve výuce jako takové je bezesporu učebnice samotná, proto jsem se rozhodla zaměřit právě na výukové materiály a pokusit se o jejich určité srovnání. Volba padla na výukové materiály na úrovni B1 dle SERR z toho důvodu, že se jedná o stupeň ovládnutí jazyka, který je častou požadovanou cílovou či vstupní úrovní u mnoha typů zkoušek. Jedná se o prahovou úroveň, jejíž znalost musí prokázat uchazeči o státní občanství ČR. Početná skupina mluvčích na této úrovni skládá certifikovanou zkoušku a B1 je také úrovní, již požadují některé fakulty českých vysokých škol a univerzit u přijímacích zkoušek (např. Fakulta architektury ČVUT v Praze). V porovnání s touto situací, kdy je o danou úroveň poměrně velký zájem, se na českém trhu s učebními materiály vyskytuje nedostatek odpovídajících materiálů. Většina učebnic se profiluje meziúrovňově či víceméně vágně, jako např. pro středně pokročilé/ více pokročilé.

Pokud se zaměříme na učebnice, které odpovídají dané úrovni s odkazem na SERR, máme k dispozici dva materiály. První je z rukou autorského páru Lída Holá, Pavla Bořilová Česky krok za krokem 2, jenž poprvé vyšel v roce 2009. Druhým je dílo, jehož první vydání se na trhu objevilo o pouhý rok později, kolektivitu autorů Marie Boccou Kestřánkové, Gabriely Šnidaufové a Kateřiny Kopicové Čeština pro cizince – úroveň B1.

Tyto dvě učebnice jsou pravděpodobně nejčastěji využívané výukové materiály na dané úrovni, kdy je u mluvčího vyžadována schopnost porozumět nekomplikovaným faktografickým informacím týkajících se věcí každodenního života. Příspěvek se zabývá srovnáním a analýzou obou učebnic, možnostmi jejich využití a okrajově také současnými trendy ve výukových materiálech češtiny pro cizince.

Porovnání učebnic

Co se týká první jmenované publikace Česky krok za krokem 2, jedná se o pokračování učebnice New Czech Step by Step, jejíž gramatiku i lexikum rozšiřuje. Zároveň dle slov autorek rozvíjí komunikační kompetenci. Součástí publikace je česko-anglicko-německo-ruský výběrový slovníček a brožura Česká gramatika v kostce 2. Dostupné jsou také poslechy na dvou příložených CD a k dostání je

pracovní sešit, jehož autorkou je Zdena Malá, ten bohužel musí být přikoupen. Učebnice má celkem 20 lekcí, 208 stran a 4 strany příloh.

Druhá publikace Čeština pro cizince – úroveň B1 je pro změnu prvním dílem v řadě věnované úrovni prahové a nadprahové, pokračováním je Čeština pro cizince B2. Součástí vydání je 1 zvukový nosič a také cvičebnice. Učebnice má celkem 10 lekcí, 345 stran a 48 stran klíče.

Pokud nejprve porovnáme strukturu lekcí, zjistíme, že lekce v Češtině pro cizince – úroveň B1 jsou více diverzifikované, oproti Česky krok za krokem 2 obsahují části jako Poslech, Výslovnost a v některých případech (ne pravidelně) pak také část nazvanou Zopakujte si. Rozdílný je i závěr lekce, kdy v Česky krok za krokem 2 nacházíme didaktickým principům odpovídající shrnutí a závěr lekce, zatímco v Češtině pro cizince – úroveň B1 do lekce vstupuje část věnující se českým realitám.

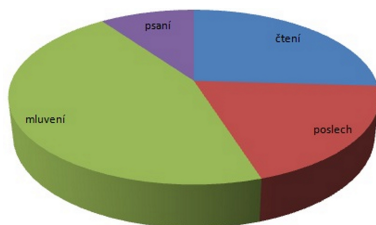
Zmíněné má spojitost i se samotným obsahem lekcí, kdy v části Reálie u Češtiny pro cizince – B1 je pravidelně rozvíjena dovednost čtení s porozuměním, tedy v rámci každé lekce již poněkolkáté. Co je ovšem zásadní, část Reálie lexikálně odpovídá úrovni vyšší, je tedy na osobě učitele, jak bude s nabízenými materiály pracovat. Oproti tomu se v některých lekcích setkáváme i s opakováním úrovně podprahové, což je jistě mnohdy pozitivně hodnoceno. V průběhu lekcí se pak poměrně systematicky v textech a i v rámci poslechnů setkáváme s prvky hovorové češtiny. Česky krok za krokem 2 vyniká hojným využitím obrazových stimulů a vizuálních podnětů od samého začátku lekce, v závěru každé lekce pak dochází k již zmiňovanému shrnutí, možnosti sebehodnocení a také nástinu obsahu lekce následující. U obou titulů je pak patrná snaha rozvíjet všechny řečové dovednosti.

Při porovnání zastoupení lexikálních jednotek je opět nejmarkantnějším rozdílem závěrečná část Reálie u Češtiny pro cizince – úroveň B1, kdy se tematicky zaměřuje na českou kulturu, sport, hospodářství i geografii. Česky krok za krokem 2 oproti tomu na konci celé publikace věnuje speciální lekce české historii, geografii, školství a státní správě a v neposlední řadě ukázkám z české literatury. Obě publikace samozřejmě shodně nabízí slovní zásobu a fráze k tématům odpovídajícím dané úrovni.

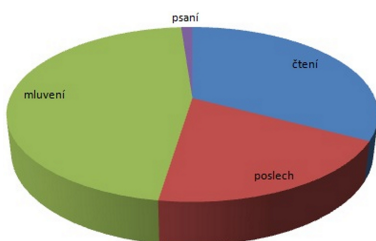
Zatímco tematicky oba materiály více méně korespondují, při porovnání gramatických struktur nacházíme znatelnější odlišnosti. Je zřejmé, že v Češtině pro cizince - úroveň B1 jsou lekce obsáhlejší, přičemž jsou také podstatně rozsáhlejší. Tato publikace také využívá vertikální koncepci, která je v učebnicích češtiny pro cizince zastoupena výrazně méně. Česky krok za krokem 2 využívá při výkladu deklinace zpracování horizontální a při explikaci gramatiky se snaží postupovat zásadně deduktivně ve třech stupních příklad – výklad – aplikace. Zároveň se snaží aktivizovat studenta samotného i v této části výuky. Čeština pro cizince –

úroveň B1 se striktně drží gramatického penza cílové úrovně, zatímco Český krok za krokem 2 vychází z prvního dílu, na nějž volně navazuje, a rozšiřuje znalosti zde získané, opakuje celou deklinaci singuláru a navazuje deklinací plurálovou.

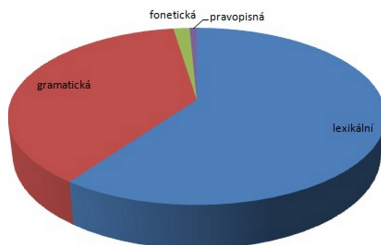
U obou publikací shodně nalézáme cvičení orientující se na aktivní nácvik řečových dovedností. Shodně se také setkáváme s redukovanou výkladovou částí a s instrukcemi pouze v češtině, doplněnými příkladem či vzorem. U publikace Český krok za krokem 2 jsou cvičení ve všech případech výrazně graficky odlišena od ostatního textu. U Češtiny pro cizince – úroveň B1 grafická podoba cvičení není vždy jednoznačná a setkáváme se zde také se značným počtem cvičení, jež prostupují samotným výkladem. Za účelem vizualizace poměru zastoupení jednotlivých typů cvičení jsem využila hodnot z práce Typy jazykových cvičení a jejich využití ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince (Kubeková, 2014).



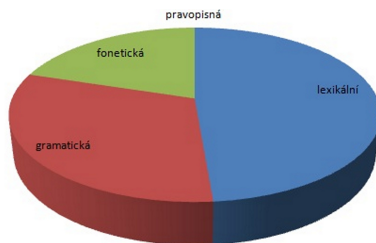
Graf 1: Řečová cvičení (Česky krok za krokem 2)



Graf 2: Řečová cvičení (Čeština pro cizince – úroveň B1)



Graf 3: Jazyková cvičení (Česky krok za krokem 2)



Graf 4: Jazyková cvičení (Čeština pro cizince – úroveň B1)

Z výsledků je patrné, že co se týká rozvoje řečových dovedností, obě publikace se snaží o rozvoj především produktivní dovednosti mluvení a současně u obou nalézáme deficit v rozvíjení druhé produktivní dovednosti – psaní. U jazykových dovedností u obou materiálů dominují cvičení lexikální, i když u učebnice Čeština pro cizince – úroveň B1 jen mírně. U této publikace ovšem musíme vyzdvihnout značnou snahu o rozvoj kompetence fonologické, zatímco naopak u Česky krok za krokem 2 musíme kladně ohodnotit alespoň minimální snahu o rozvoj kompetence ortografické.

Pokud se zaměříme na pozitiva analyzovaných materiálů, musíme u publikace Česky krok za krokem 2 zmínit práci s obrazovým materiálem, využití prvků signální gramatiky, pestrou škálu cvičení, pevnou strukturu lekcí, prostor pro sebeevaluaci, využití adaptovaných textů, klíč ke cvičením, audia, doplňkové materiály dostupné online a v neposlední řadě témata, která jistě zaujmou nejen mluvčí mladšího věku. U Češtiny pro cizince – úroveň B1 pak mezi pozitivity musíme zmínit sjednocený přehled lexika a konverzačních obrátů u každé lekce, prostor věnovaný výslovnosti a cvičení na tříbení sluchu, využití adaptovaných textů k reáliím, klíč ke cvičením, audia, odstupňování náročnosti cvičení v rámci lekcí a především využití technik vhodných pro nácvik k certifikovaným zkouškám.

Mezi negativa pak u Česky krok za krokem 2 z našeho pohledu řadíme formát publikace a také absenci slovníčku k jednotlivým lekcím či tématům. U Češtiny pro cizince – úroveň B1 je to pak bezesporu absence číslování nahrávek, chybějící souhrnný slovníček, černo-modro-bílá grafická úprava, i když je možné, že tato zároveň pro někoho může být naopak pozitivem, a také orientační složka. Ta dle mého názoru působí graficky nejednotně a nepomáhá rychlé a bezproblémové orientaci v publikaci.

Závěr

Jak již ze srovnání patrně vyplývá, oba materiály odpovídají současným trendům ve výuce cizích jazyků. Jedná se o materiály komplexní a aktuální. Plně se snaží rozvíjet komunikativní kompetenci a naplnit požadavky komunikační metody. Začlenění hovorových tvarů a obecné češtiny do výuky je věčně diskutovaným pro-

blémem, pozitivní v tomto případě je, že oba týmy autorů tyto formy ze své práce nevyčleňují, ale naopak svůj zájem zaměřují i na ně. Oba vyučovací materiály se dotýkají nejen neutrální spisovné vrstvy jazyka, ale také ostatních variant.

Jak již bylo řečeno na začátku, jedním z nejpodstatnějších klíčů ve výuce je učebnice, tím, kdo ovšem poznávání nového jazyka „odemyká“ je osobnost učitele, která je pro úspěšné studium neméně důležitá. Výsledky ukázaly, že jen málokterý učitel ponechá prezentované učivo v učebnici bez úprav, při užití jej standardně přizpůsobuje aktuální situaci.

Závěrem bych ráda zmínila, že se jedná v obou případech o materiál kvalitní a ráda bych touto cestou oběma autorským týmům za jejich práci poděkovala a popřála mnoho sil do práce další.

Literatura a prameny

HOLÁ, L., BOŘILOVÁ, P. (2009). *Česky krok za krokem 2*. Praha: Akropolis.

KESTŘÁNKOVÁ, M., ŠNAIDAUFVÁ, G., KOPICOVÁ, K. (2010). *Čeština pro cizince – učebnice, úroveň B1*. Brno: Computer Press.

KOLEKTIV AUTORŮ (2006). *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné na: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky> [online 1. 9. 2015]

KUBEKOVÁ, M. (2014). *Typy jazykových cvičení a jejich využití ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince*. Diplomová práce. Praha.

ŠÁRA, M. A KOL. (2001). *Prahová úroveň – Čeština jako cizí jazyk*. Strasbourg: Council of Europe.

Autorka

Mgr. Jitka Helmichová, e-mail: jitka.helmichova@ujop.cuni.cz, Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy, Studijní středisko Praha-Krystal

Autorka působí jako vyučující češtiny pro cizince a studuje v doktorském studijním programu Didaktika konkrétního jazyka na FF UK. Věnuje se využití signální gramatiky ve výuce češtiny pro cizince.